

Démuth Ágnes

Az identitástudat alakulásának pszichológiai elméletei

Kiterjedt szakirodalma van az identitás vizsgálatának, s már a pszichológia születésének időszakában foglalkoztak a szakemberek e kérdéskörrel. Természetesen, az önmagunk énonazonossága, az önmagunkról való tudás mint fogalom, a filozófiában, a szociológiában, a szociálintropológiában is központi szerephez jut. Ebben az áttekintésben csupán a pszichológiai: fejlődéslélektani, szociálpszichológiai, személyiséglélektani vonatkozások rövid áttekintésére van lehetőség.

Az önmagunkról való tudás komponensei (történetiség)

James még a 19. század végén azt feltételezte, hogy az énkép szociális – társas, materiális – anyagi, spirituális – szellemi és „tisztá” – testi énből áll. Ezeket az énkép szintjeinek nevezte. Minden szinthez leíró, értékelő és érzelmi kategóriák tartoznak. A szociális énkép pedig, annak függvénye, hogy a személyiség hány másik emberrel alakított ki kapcsolatot. Egy évtizeddel később, Cooley már a megismerő és a reflektív énről beszél, melyek segítségével az önmagunkról való tudás kialakul. A megismerő én az a részünk, mely cselekszik, tevékenykedik, reflektív énünk pedig, az, mely mások reakcióira reagál; elemzi, internalizálja, elveti, mások rólunk adott vélekedéseit, jelzéseit; figyeli a cselekvő ént. A kettő egymástól elválaszthatatlan. A reflektív énünk azonban a kezdetekkor nem tudatosan végzi a szelekciót. Ez már tulajdonképpen egyfajta tükrözés-elmélet, hisz önmagunkról annyit tudunk, amennyit mások mondanak rólunk.¹⁴⁴ Harminc évvel később Mead úgy gondolja, hogy a szerepfelvétel a lényege az identitástudat kialakulásának. Gondolatmenete tulajdonképpen magát a szocializáció folyamatát írja le, hisz azt gondolta, átvesszük a különböző szociális szerepekhez tartozó, mások elvárását, a hozzá fűződő attitűdöket, s így alakulunk, változunk.¹⁴⁵ Goffman¹⁴⁶ kapcsolódik ehhez a gondolatmenethez, kiegészítve azonban azzal a ténnyel, hogy a szerepelőadás – felvett szerepeink gyakorlati kivitelezése – sikeressége (mennyire tudjuk magunkat olyannak megmutatni, amilyennek magunkat tudjuk), nagyban befolyásolja énképünket, az önmagunkról való tudást, tehát identitás-tudatunkat is. Rogers,¹⁴⁷ a humanisztikus pszichológia képviselője énkép – énídeál vonatkozásában beszél az

¹⁴⁴ BAKOS A.: Az énkép jellemzői és formálódása. *Új Kép* 2008 január – február 16-27.

¹⁴⁵ MEAD, G. H.: *A pszichikum az én és a társadalom*. Bp., Gondolat (1970)

¹⁴⁶ GOFFMAN, E.: *A hétköznapi élet szociálpszichológiája*. Bp., Gondolat (1981)

¹⁴⁷ ROGERS, C.: *Valakivé válni: a személyiség születése*. Bp., Edge 2000 (2008)

éntudatról. Vagyis, normális körülmények között, minden személyiség tudja, ismeri az aktuális énképét, s azt is milyenné szeretne válni. Énünk komplex: sok különböző területre, tevékenységre, annak színvonalára, gyakoriságára vonatkozó ismeretünk van önmagunkra vonatkozóan emlékezetünkben (önéletrajzi emlékezet). Linville¹⁴⁸ a nyolcvanas években már self-komplexitásról beszél. Minél aktívabb a személyiség, minél több területen, társas kapcsolatban próbálta ki magát, annál összetettebb az énképe. Ezekkel az összetevőkkel nehéz dolgozni, hisz különböző kompetenciák – inkompetenciák jelennek meg a különböző tevékenységekben. Ezért a személyiség koherenciát igyekszik létrehozni, amit megtehet a korlátozott hozzáférhetőség révén (egyszerre mindig csak egyetlen szerepünkhöz tartozó tulajdonságainkat jegyezzük meg – azt is mondhatjuk, nincs szerepkonfliktus). A másik módszer a memória manipulálása, természetesen nem tudatos módon. Az össze nem illő részeket nem idézzük fel. Elősegíthetjük a koherencia kialakulását a „kulcsvonás” kiválasztása alapján. Attól függően, hogy milyen típusú szükségletünket tartjuk bennünket leginkább meghatározónak, az ehhez a szükséglethez tartozó jellemzőinket tekintjük a bennünket leginkább meghatározónak. Pl.: barátságos vagyok. Mindezek megértéséhez, működésük feltárásához persze, szükség van a fejlődépszichológia néhány alapelméletének felelevenítésére is.

Az identitástudat alakulása

Születésünkön szinte semmilyen önállósággal nem rendelkezünk. Feltétlen-reflexes módon működünk. Azt az időszakot, amikor ebben élünk, az analitikus pszichológia a szimbiotikus fázisnak nevezi, az önmagunkról való tudás szempontjából. Mahler, Kernberg pl. már a testkép kialakulását tekinti az önmagunkról való tudás alapjának. Piaget – a kognitív fejlődéslélektan képviselője a maga univerzális konstruktivista elmélete szerint, az elsődleges cirkuláris reakciók idején alakul ki a testkép, azaz: a szándékos, önindította mozgás teszi lehetővé annak megtapasztalását: az én és a környezet, két külön dolog. Önmagam tevékenységét direkt módon, irányítani tudom, ami rajtam (testhatár) kívül van, arra csak indirekt módon hathatok. Minden pszichológiai iskola nagy jelentőséget tulajdonít a környezetnek – szociális kapcsolatoknak az éntudat alakulása szempontjából. A személyiséglélektan analitikus indíttatása kiegészült biopszichológiai elemekkel.¹⁴⁹ Ezek közül az egyik legfontosabb, mivel a szociális környezethez való viszonyulás alapjait adja, az

---

¹⁴⁸ LINVILLE, P. W.: Self complexity and affective extrimity? Don't put all of your eggs in one cognitive basket. *Social Cognition*, 3, (1979) 94-120.

¹⁴⁹ KULCSÁR Zs.: *Korai személyiségfejlődés és énfunkciók. Pszichoanalitikus elméletek biopszichológiai elemzésben.* Akadémiai Kiadó, Bp. (1996)

a felfedezés, hogy a vesztibuláris rendszer ingerlése (a síró gyereket ringatjuk) beindítja az endogén opiát termelődését, ami csökkenti a fájdalom-érzetet. Egészséges személyiségfejlődés esetén tehát a fájdalom megszűnése összekapcsolódik a szociális másikkal. Panksepp és mások ezért azt feltételezik, ez az alapja az egyik legalapvetőbb szükséglet, a bizalom kielégülésének.

A testkép megjelenése, valamint a szociális másik felé fordulás a tekintélyszemélyek, a csecsemő számára fontos személyiségek megjelenését eredményezi. A tőlük kapott visszajelzések (jutalmazás – büntetés) alakítják a kisgyermek viselkedését. Ebből az is következik, hogy ezen visszajelzések meghatározzák, meghatározhatják a viselkedést, amennyiben ezek következtetések. Így jut el a személyiség arra a szintre, hogy önmagát a többi, hasonló életkorú és egyéb személytől meg tudja különböztetni. Ez arra az időszakra tehető, amikor a tükör-próbában a kisgyermek a feltűnő – látható helyre rakott, oda nem illő festékfolt eltávolításához nem a tükörképéhez, hanem saját testéhez nyúl. Ezt egészíti ki aztán az a nyelvi teljesítmény, amikor önmagáról egyes szám első személyben beszél. A személyiség számára ettől a pillanattól kezdve – a fenti elméletek alapján – mindaz, amit róla mondanak, énképének részévé válik. Felesleges hangsúlyozni, milyen óriási jelentősége van a környezet visszajelzéseinek az érett személyiség formálódása szempontjából. Amennyibe a visszajelzések elfogadók, támogatók (ez nem azt jelenti, hogy nem tartalmazzak kritikai elemeket, elhallgatják a hibákat!), a kompetencia-érzés kialakulásához vezetnek.¹⁵⁰ Ez az érzés az önmagunk hatékonyságának érzése, a belső kontroll viselkedés kialakulásának alapja, a sikerorientált teljesítménymotiváció megjelenésének előfeltétele. Ilyen előzmények nélkül a reális énkép bajosan jelenhet meg. Ehhez ugyanis az szükséges, hogy lehetőség szerint minél ritkábban használjuk az elhárító – énvédő mechanizmusokat (omnipotencia – devalválás, elfojtás, meg nem történtté tevés, izoláció, racionalizáció, intellektualizáció...). Ennek a folyamatnak a megértéséhez azonban elengedhetetlenül szükséges Erikson¹⁵¹ pszichoszociális fejlődésméleteének rövid bemutatása. Nem elsősorban azért, mert az identitástudat alakulásáról szóló történetet a szakemberek nélküle nem tudják elképzelni. Számomra ez a rendszer összegzi, egységes keretbe foglalja a fenti elméleteket, s logikája pedagógusként, szülőként azért elfogadható számomra, mert a személyiség folyamatos változását igazolja, vagyis annak lehetőségét, hogy bármikor tudunk változni, csupán abban vagyunk különbözőek, mennyi energiára van szükségünk a változáshoz. Erikson a

---

¹⁵⁰ WHITE, R.W.: Motivation on reconsidered: The concept of Competence. *Psychological Review*, 60 (1959) 297-333.

¹⁵¹ ERIKSON, E.: *Identity: Youth and crisis*. (1968) New York, Norton

tapasztalatok szerepét hangsúlyozza, úgy, hogy a társas jelenségeknek tulajdonítja a legfontosabb szerepet. Úgy, hogy közben a White által felrajzolt kompetencia-elméletnek is megtalálja a helyét a személyiség alakulásának folyamatában. A szerző a személyiség életútját pszichoszociális krízisek – konfliktusok sorozataként értelmezi. Minden fejlődési szakasznak vannak olyan konfliktusai, melyeket valamilyen módon a személyiségnek meg kell oldania (szenzitív periódus). A konfliktusmegoldás segít bennünket abban – vagy éppen hátráltat, ha ez nem sikerült –, hogy a későbbi életszakaszokban ugyanezen konfliktust eredményesen, ismételten meg tudjuk oldani. A konfliktusok ebben az elméletben két lehetséges, egymással ellentétes következményt indukálnak. Nem jó és rossz kategóriák ezek, csupán az egyik konfliktusmegoldás adaptívabb, az érett személyiség kialakulását erőteljesebben támogatja, mint a másik, kevésbé adaptív megoldás. Ahhoz, hogy a személyiség ezeket a konfliktusokat adaptív módon oldja meg, mindkét megoldáshoz kapcsolódó tapasztalatra kell szert tennie. Ennek a konfliktus-sorozatnak „megharcolt” énnminősége, énéreje egész életünk során személyiségünk részévé válik. (Ami nem pusztít el, az erősebbé tesz.) Bár Erikson hangsúlyozta, hogy az egyes szakaszok személyiségenként más-más időpontban következhetnek be, a tájékozódás érdekében összekapcsolom más szakaszolásokkal.

Klasszikus fejlődési szakaszok	Pszicho szexuális szakaszok	Pszicho szociális szakaszok	Jelentős kapcsolatok	Énerők
Csecsemőkor	Orális	Ósbizalom - bizalmatlanság	anya	Remény
Kisgyermekkor	Anális	Autonómia - szégyen	apa	Akarat
Óvodáskor	Fallikus	Kezdeményezés - büntudat	család	Célelés
Iskoláskor	Latencia	Teljesítmény - csökkentértékűség	iskola, szomszédság	Hatékonyág
Serdülőkor	Genitális	Identitás - identitásdiffúzió	kortárs csoportok	Hűség
Fiatal felnőttkor	Genitalitás	Intimitás - izoláció	Barátság - szerelmi kapcsolatok	Szeretet - szerelem
Felnőttkor	Alkotás	Alkotóképesség - stagnálás	Család - munkahely	Gondoskodás
Időskor		Integritás - kétségbeesés	Emberiség	Bölcsesség

Forrás: <http://pszichologia.btk.pte.hu/letolt/Erikson.pdf> (2009-02-01)¹⁵²

¹⁵² RÉVÉSZ Gy.: *Személyiség, társadalom, kultúra – a pszichoszociális fejlődés erikson-i koncepciója*. In: *Vázlatok a személyiségről. A személyiséglélektan alapvető irányzatainak tükrében*. (Szerk. GYÖNGYÖSINÉ, Kiss E. – OLÁH A.), Bp. Új Mandátum 2007, 224-243.

Mint látható, ahhoz, hogy az identitástudat magas énerőt fejezhessen ki – tartalmazhasson, a négy megelőző konfliktus-periódust sikeresen, adaptívan meg kell oldani. A serdülőkor egymagában több változást hoz a személyiség alakulásában – változásában, mint az eddig leélt periódusok összesen. Erikson eredetileg a szerepkonfúzió kifejezést használta annak jelzésére, ha az identitástudat nem alakul ki, nem stabilizálódik. Az identitásdiffúzió kifejezés Marcia¹⁵³ elképzelését tartalmazza. Elméletének ezen része arra vonatkozik: mennyire felelősen választ pályát a serdülő. Mivel ez az életszakasz döntően befolyásolja a személyiség további alakulását, a pályaidentitásnak is a serdülőkorban kellene kialakulnia. Ehhez azonban az lenne szükséges, hogy a személyiség ne csak rendelkezzen képességekkel, kompetenciákkal, hanem arra lenne szükség, hogy ezeket ismerje, tudatosítsa is önmaga számára. Amennyiben a korábbi konfliktusok hatására nem alakult ki a remény, akarat, célelérés, hatékonyság mint énerő, nem feltétlenül alakulhat ki. Ezek hiányában, vagy megléte esetén a pályaidentitás négy különböző szintje alakulhat ki. Ezeket az alábbi ábra szemlélteti.

	Nincs krízis	Krízis-élmény
Mormál fejlődés	Elért identitás	Moratórium
Zavar	Korai zárás	Identitás-diffúzió

Forrás: *Pszichológia pedagógusoknak* (Szerk. KOLLÁR – SZABÓ) (2004) Osiris, Bp. 124.

Ahogy arra Erikson elmélete rámutat, egy-egy konfliktus megoldása csak akkor lehet konstruktív, ha azt krízisként, azaz nagyon intenzív konfliktusként át is éli a személyiség. A moratórium ezt a folyamatot jelöli. A személyiség ennek a krízisnek az átélése után, általában a fiatal felnőttkorra éri el a pályaidentitás szintjét. Az a személyiség azonban, aki ezt nem döntési helyzetként éli meg, látszólag gond nélkül választ pályát, nagyon határozottan teszi le a voksát egyetlen foglalkozás mellett. Ezt az állapotot nevezi a szerző korai zárásnak. Ilyenkor ugyanis nem saját elhatározás, a képességek, kompetenciák, érdeklődés, személyes alkalmasság elemzése vezet egy pálya iránti elköteleződéshez, hanem valamilyen külső tényező határozza azt meg. Ez lehet traumatikus élmény, túlságosan erős kötődés a szülőkhöz. Az ilyen szinten pályát választók a későbbiekben kötelességszerűen végzik ugyan majd

¹⁵³ MARCIA, J.: Development and validation of ego identity status. *Journal of personality and Social Psychology*, 3 (1966) 551-558.

munkájukat, de örömet abban nem lelnek, érzelmileg nem kötődnek a foglalkozáshoz. Ez persze, a személyiség számára frusztrált helyzet lesz, aminek hatására a debilizáló stresszt élik át. Ennek következménye, pedig könnyen vezet az ún. pszichoszomatikus eredetű betegségek megjelenéséhez (fekély, keringési zavarok, magas vérnyomás...). Identitástdiffúzióról akkor beszélünk, ha a személy nem képes elköteleződni egyetlen foglalkozás, pálya irányában sem. Ennek számtalan oka lehet, de minden egyes esetben arra vezethető vissza, hogy valamelyik erikson-i konfliktus megoldása nem volt adaptív. Azaz: a szociális kapcsolatok vagy túlságosan szegényesek voltak, vagy a szülők túlságosan autokratikus módon nevelték gyermeküket, vagy már a kötődés bizonytalan volt, aminek hatására a bizalom sem alakulhatott ki. Az iskolában sajnos gyakorinak számító negatív visszajelzések is eredményezhetik az inkompetencia érzését, így nem csoda, ha a személyiség aktuális énképe negatív, amiből következik, hogy pályaválasztás szempontjából nincs tisztában saját képességeivel. Mind az identitástdiffúzió, mind a korai zárás, problémákkal teli személyiség-alakulást eredményezhet.

Az identitástudat és a személyiség alakulásának összefüggései – az identitás értelmezési lehetőségei: jelentősége

Az önmagunkról való tudás érzelmeinket, ennek hatására motivációnkat befolyásolja, így irányítja viselkedésünket. Schachter – Singer¹⁵⁴ érzelemelmélete alapján, a különböző ingerek hatására megjelenő fiziológiás változások érzelmi arousalként jelennek meg. Az arousal szintjének emelkedését érzékelve, attribúcióhoz (okság keresése) folyamodunk. Összevetjük korábbi, hasonló helyzetben szerzett tapasztalatainkat a pillanatnyi helyzettel (kognitív kiértékelés), majd címkézzük a helyzetet, azaz eldöntjük, hogy kellemes, vagy kellemetlen élményt jelentett-e számunkra a korábbiakban, s az így elnevezett élményt éljük át. Elméletileg tehát képesek vagyunk kontrollálni érzelmeinket. A kellemes tapasztalatok arra készítetik a személyiséget, hogy mindazon ingerekkel, melyek ilyen érzelmet okoztak, ismétlődjön a találkozás. Arra törekszik a személyiség, hogy ezen ingerekkel minél többször kerülhessen kapcsolatba. Az érzelmek tehát befolyásolják a motiváció irányát.

Az énkép attitűdként is értelmezhető, vagyis szociálpszichológiai szempontként is megfogalmazható. Az attitűd a világ élő, élettelen dolgaihoz, elvont fogalmaihoz kapcsolódó viszonyulás. Mint ilyen, maga az énkép, mely identitásunk alapja, könnyen értelmezhető attitűdként, hisz az önmagunkhoz való viszonyulást is kifejezi. Az attitűd kognitív összetevője

---

¹⁵⁴ SCHACHTER – SINGER: Cognitive, social and psychological determinant of emotional state. *Psychological Review*, 69, (1989) 379-399.

mindaz, amit magunkról tudunk, azaz a képességek, kompetenciák felsorolása. Az affektív, érzelmi komponens kifejezi az értékelő mozzanatot az énképünkkel kapcsolatban (elfogadó – elutasító; pozitív – negatív). Végül, mindezek együttesen befolyásolják viselkedésünket, magatartásunkat (konatív elem). A fentiek alapján érthető, logikus, hogy az önmagunkról való tudás egyrészt leírás: annak megfogalmazása, mit tud a személyiség önmagáról. Ez azonban elválaszthatatlan attól, hogy a személyiség viselkedése, magatartása mennyire felel meg a társadalmi elvárásoknak. Egész pontosan azt fejezi ki, a számunkra fontos szociális másik elvárásainak mennyire, milyen mértékben felelünk meg. Ugyanakkor, arról is tájékoztatást ad, mennyire akarunk – tudunk megfelelni a társadalmi előírásoknak, törvényeknek. Kifejezi a különböző kultúrák hatását is. Amikor az identitás nemzeti, politikai, egyéb területeit vizsgálják, ezt a szempontot feltétlenül figyelembe kell venni. Markus & Kitayama¹⁵⁵ vizsgálódásai mutattak rá az identitástudat e meghatározó szempontjára. Az egyéniséget hangsúlyozó, elfogadó kultúrákban (európai, amerikai) az ideális énkép, illetve az önmagunkról való tudás más összetevőket tartalmaz, mint a közösséget hangsúlyozó kultúrákban (ázsiai, afrikai, dél-amerikai). Különbözik az énkép arra vonatkozóan, milyen alapon határozza meg magát a személyiség, milyen fontos vonások – vonásnyalábok mentén jellemzi önmagát, mit tekint feladatának a személyiség. Ennek a ténynek óriási jelentősége van a komperatív vizsgálatok során. Ezt hivatott röviden bemutatni a következő táblázat.

Jellemző vonás	Függetlenséget hangsúlyozó kultúrák	Kölcsönös függőséget hangsúlyozó kultúrák
Az én meghatározása	Egyedülálló egyéniség, a társas kontextustól független	Kapcsolatok a többiekkel, a társas akpcsolatok hálója révén
Az én felépítése	Egységes és stabil; a helyzetekben és kapcsolatokban állandó	Folyékony és változékony, az egyik helyzetről és kapcsolatról a másikra változik
Fontos vonások	Belső én (gondolatok, érzések, vonások)	Külső, nyilvános én (státusok, szerepek, kapcsolatok)
Jelentős feladatok	Egyéniségnek lenni, önmagunk kifejezése, saját céljaink előtérbe helyezése	Tartozni valahová, beilleszkedés, maximálisan teljesíteni, a csoportcélok támogatása, indirektnek lenni

¹⁵⁵ MARCUS – KITAMAYA: Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98, (1991) 224-253.

Annak is óriási jelentősége van, hogy az identitástudat milyen stratégiák használata alapján alakul ki. Cote és Levin¹⁵⁶ az alábbi táblázatba foglalták erre vonatkozó elképzelésüket:

	Pszichológiai jellemzők	Személyiség-mutatók	Szociális mutatók
Elutasító	Kognitív gátaakat alakítanak ki, melyek megakadályozzák a felnőtt szerepek elfogadását	Gyerekes viselkedés	Másoktól kifejezetten függenek, de nem köteleződnek el a felnőtt közösség tagjai mellett.
Sodródó	A pszichológiai jellemzők nagyobb készletével rendelkeznek, mint az elutasítók (intelligensek, karizmatikusak)	Apatikusak a pszichológiai erőforrások felhasználásában	Nem köteleződnek el a felnőtt közösséggel kapcsolatban
Kutató	Elégedetlenséget érznek a magas személyes és társadalmi elvárásokkal kapcsolatban	Türelmetlenek, lenézik azokat, akik a közösségben nem elég tökéletesek	Együttműködnek valamilyen szinten a szerepmintákkal, de ezek a kapcsolatok nem bírnak érzelmi töltéssel
Őrző	Világosan megfogalmazott értékek és attitűdök birtokában vannak, ugyanakkor rettegnek a változástól	A személyes identitástudat tulajdonképpen kimerül a szociális identitásban	Kifejezetten rigid szociális identitással rendelkeznek és szorosan azonosulnak a felnőtt közösséggel
Döntéshozó	Tudatos törekvésük az önfejlesztés	Elfogadják a személyes képességeket, kompetenciákat, s használják is azokat	Érzékenyek, fogékonyak a közösségre, mely lehetőséget nyújt a tökéletesedésre - önfejlesztésre

Összefoglalás

Életünk során sokféle tényező kovarianciája alapján, fokozatosan alakul az önmagunkról való tudás, az identitástudat. Az áttekintett – korántsem teljes lista alapján – elméletek alapján igazolható, hogy a személyiség alakulása, aktivitása, eredményessége, sikertelensége az identitástudat minőségével szoros összefüggésben van. Minden társadalom felelőssége és kötelessége, hogy ehhez lehetőségei szerint hozzájáruljon azzal, hogy világosan deklarált értékeket közvetít tagjai számára. Az identitástudat komplex voltából következően, ha bármely területen nem képes a társadalom, egy szociokultúra világos értékeket felmutatni, a személyiség nem képes az identitáskriziseket adaptívan megoldani, ennek pedig identitásdiffúzió, korai zárás lesz a következménye, mely nehézségeket okoz az érett

¹⁵⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Psychological_identity Letöltve: 2008.01.30

személyiség kialakulásában. A személyiséglélektani, fejlődéslélektani, szociálpszichológiai elméletek együttes kezelése – ismerete lehetőséget ad rá, hogy a személyiség alakítása – alakulása a kívánatos úton haladjon. Ehhez kívánt útmutatót adni e rövid eszmefuttatás.

Summary

This lecture is a basic framework to understand, what kind of psychological theories help researchers to find the component of the identity. Identity – the self-consciousness – is not an in-born characteristic but it is a component of our personality that is forming during the socialization. Beside the approach of developmental psychology it is worth examining other theories in connection with the self-image, too. On the basis of the idea of James the self-image of the personality can acquire some experiences about itself in two ways of operation: on the basis of the cognitive and recognized ego. The first one enables the examination of the personality directly: it observes, analyses, examines itself during activity, while it is acting, thinking and feeling in a situation. The recognized ego means the pieces of information received from other people or rather the synthesis what others are saying and the personality accepts about itself on the basis of a self-analysis. The pieces of information that one can acquire this way have a role on four levels: in respect of the body, society, material and spirit. The self-image regarding these fields can be formulated by describing, assessing and emotional categories. Mead connects the development of the self-image with the social roles. We can acquire some pieces of information in connection with the questions that were put earlier if the personality examines its behaviour in different social roles. How much and what is typical for all of our roles that can be observed in our behaviour, our performance of a role. On the basis of his theory the self-image originates from the reactive/spontaneous ego and the normative one that is built up. According to the idea of Rogers the sense of identity is the combination of the self-image (current picture) and the ego-ideal (the desired ego that I imagine). In his opinion the bigger is the difference between them the less is the possibility to reach the identity. If the distance between them is relatively small but still exists, we are in a „promising” situation and a balanced, mature personality must be developing. At this time the personality is able to set the direction of the changes and there is a chance to alter. If both the above mentioned meet each other, it means: the personality is of the kind it wants to be, there is no reason any more to develop. The earlier the person arrives at this stage the less possible is the development of its personality.